

Bogumiła MIKA
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wkład Polaków w londyński festiwal muzyki klasycznej *The Proms*

Festiwal muzyki klasycznej składający się z cyklu „Koncertów promenadowych”, w skrócie zwany *The Proms*, organizowany jest w Londynie od 1895 roku. Wypełnia on osiem tygodni letnich wakacji, gromadząc na swych koncertach wielotysięczną widownię, złożoną nie tylko z londyńczyków, ale i z turystów pochodzących z całego świata. Festiwal łączy w sobie masowość uczestnictwa z najwyższym światowym poziomem prezentacji muzyki. Właśnie dlatego w 2007 roku czeski dyrygent Jiří Bělohlávek nazwał „Promsy” największym i najbardziej demokratycznym festiwalem muzyki klasycznej na świecie¹.

Idea „Promsów” narodziła się ze współpracy dyrektora Roberta Newmana i młodego, ambitnego dyrygenta orkiestralnego Henry’ego J. Wooda, wkrótce po otwarciu nowej sali koncertowej w londyńskim Queen’s Hall w 1893 roku². Newman zaangażował Wooda dla poprowadzenia serii koncertów przede wszystkim w celach komercyjnych; sam był odpowiedzialny za budżet nowo otwartego The Queen’s Hall i musiał zatroszczyć się o wpływy do jego kasy, zwłaszcza w miesiącach letnich, gdy – w innym wypadku – sala stałaby pusta. Bilety miały być tanie zwłaszcza dla tych, którzy koncertów słuchaliby na stojąco w hallu, a nie siedząc w łóżach. Cel Wooda był nieco odmienny: postrzegał on Koncerty Promenadowe jako okazję dla podniesienia standardów wykonawczych dzięki powołaniu stałej orkiestry festiwalowej The Queen’s Hall Orchestra, która odbywałaby próby regularnie i w sposób zdyscyplinowany, odmiennie niż to było w zwyczaju londyńskich orkiestr tamtego okresu (na próby muzyki orkiestralni wysyłali swoich zastępców, sami pojawiali się dopiero na kon-

¹ Źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Proms [stan z 2.11.2016].

² Historie „Promsów”, jak i kluczowe daty festiwalu przedstawiam w oparciu o strony internetowe poświęcone temu festiwalowi – źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Proms [stan z 2.11.2016] oraz źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/The_Proms [stan z 2.11.2016].

certach). Wood wierzył też w edukacyjną moc koncertów: stopniowe kształtowanie gustów publiczności, rozszerzanie jej zainteresowań muzyką klasyczną oraz rozwijanie wiedzy. Postanowił prowadzić każdy z koncertów osobiście, sam też decydował o ich repertuarze, stopniowo czyniąc go coraz bardziej wyszukany, nowatorskim i wymagającym³. Początkowo koncerty trwały trzy godziny, w ich pierwszej części prezentowano różne utwory klasyczne, a w drugiej – fragmenty popularnych oper. Wood wprowadzał do repertuaru zarówno muzykę uznanych mistrzów z epok minionych (Beethovena czy Brahmsa), jak i twórczość kompozytorów współczesnych, takich jak: Igor Strawiński, Arnold Schönberg, Claude Debussy, Maurice Ravel czy Vaughan Williams.

Wood wkrótce sam mógł się uważać za dyrygenta, muzycznego impresaria i społecznego edukatora. Miał swoją orkiestrę i swoją publiczność, stopniowo osiągał postawiony sobie cel. Nie przypuszczał jednak – ani on, ani Newman zresztą – że „Koncerty promenadowe” znajdą stałe, doroczne miejsce w życiu kulturalnym najpierw brytyjskiej stolicy, a potem całego kraju, ustanawiając tym samym coś, co później określono „żywą tradycją brytyjską”⁴.

Szczegółowa historia „Promsów” jest ważna, skomplikowana i wielowymiarowa, a jej prezentacja wykracza poza ramy niniejszego artykułu. Zwróćmy uwagę jedynie na kluczowe daty tego festiwalu. Były to:

- 1893 – otwarcie londyńskiej sali koncertowej The Queen’s Hall;
- 10 sierpnia 1895 roku – miały miejsce pierwsze koncerty *Proms*, noszące wówczas nazwę *Mr. Robert Newman’s Promenade Concerts*;
- 1927 – po raz pierwszy w festiwal zaangażowało się *BBC*, które uzyskało status korporacji; koncerty przez trzy lata były wykonywane przez Sir Henry Wood and his Symphony Orchestra; w 1930 roku orkiestrę tę zastąpiła BBC Symphony Orchestra;
- 1940 i 1941 – orkiestrę *BBC* zastępuje London Symphony Orchestra;
- 10 maja 1941 – zburzenie The Queen’s Hall podczas działań wojennych i w rezultacie przeniesienie letniego festiwalu do Royal Albert Hall;
- 1942–1944 – *BBC* stało się stabilną korporacją i stałym organizatorem (sponsorem) festiwalu *The Proms*;
- 19 sierpnia 1944 – umiera Henry Wood. Po nim dyrygentami „Promsów” zostają: Adrian Boult, Basil Cameron i Constanty Lambert;
- w latach 50. XX wieku głównym dyrygentem „Promsów” stał się czołowy dyrygent *BBC Symphony Orchestra* – Malcolm Sargent; w repertuarze zaczęto uwzględniać rocznice kompozytorskie; do udziału w festiwalu dopuszczono angielskie orkiestry spoza Londynu;

³ D. Cannadine, *The ‘Last Night of the Proms’ in historical perspective*, „Historical Research”, nr 212, maj 2008, s. 319. Źródło: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2281.2008.00466.x/pdf> [stan z 15.10.2016].

⁴ Tamże, s. 319.

- 1959 – Willam Glock zostaje szefem działu muzycznego BBC i zmienia charakter „Promsów”, wprowadzając utwory odzwierciedlające trendy muzyczne z całego świata;
- 1959–1964 – podwojona zostaje liczba nowych dzieł w repertuarze „Promsów”;
- 1966 – w gronie wykonawców pojawiła się pierwsza zagraniczna orkiestra symfoniczna⁵; „Promsy” zaczęły się stawać wielkim festiwalem międzynarodowym;
- w latach 60. XX wieku na festiwalu zaczęto prezentować pełne spektakle operowe⁶ i koncerty kultur pozaeuropejskich (Indii, Tajlandii, Indonezji, Japonii); wśród gatunków pojawiły się jazz, gospel, muzyka elektroakustyczna; zaczęto organizować koncerty dla dzieci;
- w latach 70. XX wieku wprowadzono koncerty nocne (*Late Night Concerts*) i pogawędki – wykłady przed koncertami (*Pre-Prom Talks*);
- 1994 – odbył się jubileuszowy, setny festiwal „Promsów”, od tej pory w ramach imprezy zaczęto prezentować corocznie 70 koncertów;
- 1996 – wprowadzono *Proms Chamber Music*, *Proms Lectures* i *Proms in the Park*⁷;
- 1996 – Krakowskie Towarzystwo Przemysłowe zorganizowało w Krakowie replikę *Last Night of the Proms*, dedykując ją Brytyjczykom prowadzącym interesy w Polsce i pracującym w naszym kraju. Koncert odbył się 28 września pod nazwą *Last Night Of The Proms In Cracow*. Impreza stała się cykliczną;
- 2013 – po raz pierwszy w historii *Last Night of the Proms* za pulpitem dyrygentkim stanęła kobieta, amerykańska dyrygentka Marin Alsop.

W repertuarze festiwalu *The Proms* niemal od pierwszych edycji aż po dzień dzisiejszy swoje miejsce znalazła się muzyka polska. Grono wykonawców niejednokrotnie zasilali też polscy artyści. Interesującym stało się zatem prześledzenie polskiego wkładu – uwzględniającego zarówno perspektywę repertuarową jak i wykonawczą – w tę prestiżową imprezę muzyczną⁸.

⁵ Była to Wielka Orkiestra Symfoniczna Wszechzwiązkowego Radia i Centralnej Telewizji z Moskwy (obecnie Wielka Orkiestra Symfoniczna im. Piotra Czajkowskiego). Po niej pojawiły się Royal Concertgebouw Orchestra, Narodowa Orkiestra symfoniczna Polskiego Radia i Filharmonia Czeska.

⁶ Pierwszą była w 1961 roku opera *Don Giovanni* Mozarta w wykonaniu Glyndebourne Opera.

⁷ *Proms in the Park* umożliwił widzom z Belfastu, Glasgow, Manchesteru i Swansea zgromadzonym w tamtejszych parkach oraz w londyńskim Hyde Parku oglądanie na dużym ekranie finału – *Last Night of the Proms* – i tym samym uczestnictwo w tym programie.

⁸ Udział Polaków w festiwalu *The Proms* badałam na podstawie zasobów archiwalnych festiwalu dostępnych w Internecie. Por. źródło: <http://www.bbc.co.uk/programmes/articles/3SskIRvCSPvfHr13wgz6HCJ/proms-performance-archive> [stan z 10.10.2016–25.10.2016].

Kompozytorzy

Zacznijmy od statystyki. Łącznie podczas „Promsów” muzyka polska zabrzmiała ponad 350 razy (dokładnie 357 razy). Załedwie trzy utwory z tego zakresu reprezentowały muzykę dawną. Były to dwa utwory Krzysztofa Klabona – *Sluchajcie Mie* i *Tryumfuj, wierny poddany* oraz jeden utwór Mikołaja Zieleńskiego – *Mihi autem nimis*⁹. Twórczość polską XX wieku prezentowało 90 kompozycji. Resztę, a zatem *gros* polskiego repertuaru, stanowiła muzyka XIX wieku.

12 sierpnia 1943 roku w Royal Albert Hall zorganizowany został podczas „Promsów” koncert polsko-czechosłowacki (*Prom 47*). Z muzyki polskiej zabrzmiały wówczas fragmenty z oper Stanisława Moniuszki: *Verbum Nobile* oraz *Straszny dwór*, *II Koncert fortepianowy f-moll* F. Chopina oraz obrazek symfoniczny *Żołnierze* Michała Kondrackiego (premiera brytyjska). Wykonawcami byli: BBC Symphony Orchestra pod dyrekcją Sir Adriana Boult, pianista Iso Elinson, Chór Wojska Polskiego oraz soliści: Alfred Orda – baryton, Edward Bolesławski – tenor, Włodzimierz Galiński – baryton, Marian Zygmunt – bas.

Najczęściej wykonywanym kompozytorem podczas „Promsów” był Fryderyk Chopin, którego utwory zabrzmiały 173 razy. Spośród jego kompozycji najczęściej, bo aż 38 razy, zabrzmiał *Koncert fortepianowy f-moll* (zagrany po raz pierwszy już w 1905 roku przez pianistkę Agnes Gardner-Eyre wraz z Queen’s The New Hall Orchestra, dyrygował wówczas Sir Henry Wood). Częstość wykonania kompozycji Chopina ilustruje tabela nr 1.

Tabela 1. Kompozycje F. Chopina najczęściej wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja F. Chopina	Daty wykonań
<i>Koncert fortepianowy f-moll</i> – 38 razy	od 1905 do 2010
<i>Polonez A-dur</i> op. 40 nr 1 (w orkiestracji Aleksandra Głazunowa) – 23 razy	od 1895 do 1935
<i>Koncert fortepianowy e-moll</i> – 22 razy	od 1898 do 2014
<i>II Sonata fortepianowa b-moll</i> op. 35 (w orkiestracji Henry’ego Wooda) – 11 razy	od 1895 do 1943
<i>Polonez As-dur</i> op. 53 – 10 razy	od 1899 do 1939
<i>Nokturn Des-dur</i> op. 27 nr 2 – 8 razy	od 1902 do 2015
<i>12 Etiud</i> op. 25 – 7 razy	od 1930 do 2009

Ciekawostką jest, że *Polonez A-dur* op. 40 nr 1 (w orkiestracji Aleksandra Głazunowa) zabrzmiał już podczas pierwszej nocy „Promsów” – 10 sierpnia 1895 w Queen’s Hall, gdy The New Queen’s Hall Orchestra dyrygował sam Sir Henry Wood. Trzy dni później (13 sierpnia 1895 roku) ten sam Chopinowski utwór zabrzmiał w orkiestracji Karla Müller-Berghausa pod batutą Henry’ego Wooda i w wykonaniu jego orkiestry.

⁹ Wszystkie trzy kompozycje wykonano podczas jednego koncertu – 22 lipca 2013 roku, a wykonawcą był *Huelgas Ensemble* pod dyrekcją Paula Van Nevela.

Kolejnym po Chopinie kompozytorem polskim w repertuarze londyńskiego festiwalu okazał się Witold Lutosławski, którego muzyka rozbrzmiewała tu aż 50 razy. Dziewięciokrotnie wykonany został *Koncert na orkiestrę*, po cztery razy *Muzyka żałobna*, *IV Symfonia*, *Koncert na wiolonczelę*, *Wariacje na temat Paganiniego*; nieco rzadziej tylko – bo trzy razy – zabrzmiały *Livre pour Orchestre*, *Koncert fortepianowy*, *Paroles tissées* i *III Symfonia*. Pierwszą kompozycją Lutosławskiego, która zabrzmiała na „Promsach”, była jego *Muzyka żałobna* – wykonana 12 sierpnia 1960 przez BBC Symphony Orchestra pod dyrekcją Sir Alexandra Gibsona.

Tabela 2. Kompozycje W. Lutosławskiego najczęściej wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja W. Lutosławskiego	Daty wykonań
<i>Koncert na orkiestrę</i> – 9 razy	od 1975 do 2014
<i>Muzyka żałobna</i> – 4 razy	od 1960 do 1988
<i>IV Symfonia</i> – 4 razy	od 1993 do 2001
<i>Koncert na wiolonczelę</i> – 4 razy	od 1983 do 2013
<i>Wariacje na temat Paganiniego</i> – 4 razy	od 1982 do 2013
<i>Livre pour Orchestre</i> – 3 razy	od 1981 do 1992
<i>Koncert fortepianowy</i> – 3 razy	od 1989 do 2013
<i>Paroles tissées</i> – 3 razy	od 1979 do 2013
<i>III Symfonia</i> – 3 razy	od 1985 do 2012

Utwory Henryka Wieniawskiego wykonane zostały w Londynie 40-krotnie, najczęściej z nich, bo 13 razy, zabrzmiał *II Koncert skrzypcowy d-moll* op. 22. Po raz pierwszy zagrał go w 1896 roku (29 września 1896) skrzypek Ferdinand Weist-Hill wraz z The New Queen’s Hall Orchestra pod dyrekcją Sir Henry Wooda.

Tabela 3. Kompozycje H. Wieniawskiego najczęściej wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja H. Wieniawskiego	Daty wykonań
<i>II Koncert skrzypcowy d-moll</i> op. 22 – 13 razy	od 29 września 1896 do 16 lipca 1994
<i>Souvenir de Moscou</i> op. 6 – 9 razy	od 20 września 1895 do 21 października 1904
<i>Polonez nr 2 A-dur</i> op. 21 – 4 razy	od 12 września 1901 do 4 października 1906
<i>Valse Caprice E-dur</i> op. 7 – 4 razy	od 1 października 1896 do 15 października 1898
<i>Polonez nr 1 D-dur</i> op. 4 – 3 razy	5 października 1901, 1 września 1904, 31 sierpnia 1906

Muzyka Ignacego Jana Paderewskiego zabrzmiała na londyńskich „Promsach” 29 razy. Najczęściej wykonywanymi jego utworami były *6 Humoresek koncertowych* op. 14 w orkiestracji Henry’ego Wooda – 12 razy oraz *Fantazja polska* op. 19 – 10 razy. Co ciekawe, muzyka Paderewskiego była wykonywana na „Promsach” tylko do 1940 roku.

Tabela 4. Kompozycje I.J. Paderewskiego najczęściej wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja I.J. Paderewskiego	Daty wykonań
<i>6 Humoresek koncertowych</i> op. 14 (w orkiestracji Henry’ego Wooda) – 12 razy	od 7 października 1919 do 30 sierpnia 1940
<i>Fantazja polska</i> op. 19 – 10 razy	od 28 września 1901 do 24 sierpnia 1940

Kompozycje Karola Szymanowskiego zabrzmiały w Londynie 25 razy. Najczęściej – bo czterokrotnie – wykonano tu *I koncert skrzypcowy* oraz trzykrotnie: *Stabat Mater*, *III Symfonię „Pieśń o nocy”*, *IV Symfonię* op. 60 oraz *II Koncert skrzypcowy*. Pierwszą kompozycją Szymanowskiego zaprezentowaną na londyńskich „Promsach” była właśnie *Stabat Mater*, wykonana 6 sierpnia 1965 roku przez: Jennifer Vyvyan – sopran, Maureen Lehane – kontralt, Benjamin Luxona – baryton oraz BBC Singers i BBC Symphony Orchestra.

Tabela 5. Kompozycje K. Szymanowskiego najczęściej wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja K. Szymanowskiego	Daty wykonań
<i>III Symfonia „Pieśń o nocy”</i> – 3 razy	17 września 1983, 10 sierpnia 1993, 18 lipca 2013
<i>IV Symfonia</i> op. 60 – 3 razy	11 sierpnia 1979, 21 sierpnia 1998, 4 sierpnia 2006
<i>I Koncert skrzypcowy</i> – 4 razy	8 września 1998, 31 lipca 2002, 2 września 2006, 2 września 2013
<i>II Koncert skrzypcowy</i> – 3 razy	19 sierpnia 1983, 1 września 1988, 12 sierpnia 2004
<i>Stabat Mater</i> op. 53 – 3 razy	6 sierpnia 1965, 29 sierpnia 1995, 23 sierpnia 2009

Godnym podkreślenia jest fakt, że aż 90 razy wykonano w Londynie utwory Maurycego Moszkowskiego. Na tak wysoką częstość prezentacji złożyły się wykonania zaledwie dwóch kompozycji: muzyki baletowej z 3-aktowej opery *Boabdil, ostatni król Maurów* – 52 razy oraz orkiestrowej wersji *Czterech polskich tańców ludowych* op. 55 – 26 razy. Utwory te brzmiały wyłącznie podczas wczesnych edycji festiwalu – do 1931 roku.

Tabela 6. Kompozycje H.M. Góreckiego wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja H.M. Góreckiego	Wykonawcy	Data wykonania
<i>Muzyka staropolska</i> op. 24	BBC Scottish Symphony Orchestra, dyr. Jerzy Maksymiuk,	4 sierpnia 1993
<i>Salve, sidus Polonorum</i> op. 72	BBC Symphony Chorus, dyr. Stephen Jackson	18 sierpnia 2001
<i>III Symfonia (Symfonia pieśni żalonych)</i>	BBC Scottish Symphony Orchestra, dyr. David Atherton, Susan Bullock – sopran	24 sierpnia 2005
<i>III Symfonia (Symfonia pieśni żalonych)</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Osmo Vänskä, Ruby Hughes – sopran	4 września 2013

Czterokrotnie na „Promsach” zabrzmiała muzyka Henryka Mikołaja Góreckiego, w tym dwukrotnie jego *III Symfonia (Symfonia pieśni żalonych)* w 2005 i 2013 roku.

Dziesięć razy wykonano muzykę Andrzeja Panufnika, w tym dwukrotnie *Sinfonię Sacra* – w 1989 i 2002 roku. Pięcioma spośród tych 10 koncertów dyrygował sam kompozytor: *Rhapsody*, *Polonią*, *Sinfonią di Sfere*, *Sinfonią Rustica* i *Sinfonią votiva*.

Tabela 7. Kompozycje A. Panufnika wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja A. Panufnika	Wykonawcy	Data wykonania
<i>Epitafium Katyńskie</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Tadaaki Otaka	4 sierpnia 1998
<i>Kolysanka</i>	Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej, dyr. Antoni Wit	23 sierpnia 2013
<i>Polonia</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Andrzej Panufnik	21 sierpnia 1959
<i>Rhapsody</i>	Royal Philharmonic Orchestra, dyr. Andrzej Panufnik	26 sierpnia 1957
<i>Sinfonia di Sfere</i>	London Symphony Orchestra, dyr. Andrzej Panufnik	11 sierpnia 1978
<i>Sinfonia Rustica</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Andrzej Panufnik	27 lipca 1955
<i>Sinfonia Sacra</i>	BBC National Orchestra of Wales, dyr. Tadaaki Otaka	27 lipca 1989
<i>Sinfonia Sacra</i>	Royal Liverpool Philharmonic Orchestra, dyr. Gerard Schwarz	6 sierpnia 2002
<i>Sinfonia Votiva</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Andrzej Panufnik	14 września 1983
<i>Uwertura tragiczna</i>	Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej, dyr. Antoni Wit	23 sierpnia 2013

W Londynie zabrzmiała też dziewięciokrotnie muzyka Krzysztofa Pendereckiego, w tym dwukrotnie jego *Pasja wg św. Łukasza* – w 1967 i w 1983 roku. Sam kompozytor poprowadził drugą z tych prezentacji oraz wykonanie *Koncertu skrzypcowego nr 1* w 1980 roku, z udziałem Salvatore Accardo.

Tabela 8. Kompozycje K. Pendereckiego wykonywane podczas „Promsów”

Kompozycja K. Pendereckiego	Wykonawcy	Data wykonania
<i>II Koncert wiolonczelowy</i>	BBC Philharmonic, dyr. Rudolf Barshai, Karine Georgian – wiolonczela	7 września 1990
<i>Concerto grosso</i>	Royal Philharmonic Orchestra, dyr. Charles Dutoit	15 sierpnia 2013
<i>Sinfonietta nr 1</i>	Academy of St. Martin in the Fields, dyr. Kenneth Sillito	11 sierpnia 2003
<i>I Symfonia</i>	New Philharmonia Orchestra, dyr. Riccardo Muti	13 września 1979
<i>Pasja wg św. Łukasza</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Henryk Czyż, Stefania Woytowicz – sopran, Andrzej Hiolski – baryton, Bernard Ładysz – bas	2 sierpnia 1967

Tabela 8. Kompozycje K. Pendereckiego wykonywane podczas „Promsów” (cd.)

Kompozycja K. Pendereckiego	Wykonawcy	Data wykonania
<i>Pasja wg św. Łukasza</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Krzysztof Penderecki	31 lipca 1983
<i>Stabat Mater</i>	BBC Symphony Orchestra, dyr. Sir Malcolm Sargent	12 sierpnia 1965
<i>Tren ofiarom Hiroshimy</i>	BBC Philharmonic, dyr. Gianandrea Noseda	12 września 2008
<i>I Koncert skrzypcowy</i>	Royal Philharmonic Orchestra, dyr. Krzysztof Penderecki, Salvatore Accardo – skrzypce	9 sierpnia 1980

Można zauważyć, że muzyka polska była obecna na „Promsach” bardziej intensywnie w roku 1983 oraz w roku 2013, kiedy to podczas „Promsów” uroczście świętowano 100. rocznicę urodzin Witolda Lutosławskiego. Wtedy również (23 sierpnia) po raz pierwszy wystąpiła tam Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej pod batutą Antoniego Wita. Polscy artyści wykonali *Koncert na orkiestrę* W. Lutosławskiego, *II Koncert fortepianowy F-dur* op. 102 i *VI Symfonię h-moll* op. 54 D. Szostakowicza oraz *Uwerturę tragiczną* i *Kołysankę* A. Panufnika (o występie tym z satysfakcją donosiła polska prasa).

Wykonawcy

Należy zaznaczyć, że w przeciwieństwie do danych archiwalnych dotyczących nazwisk kompozytorów, których muzykę wykonywano na „Promsach”, dane na temat wykonawców biorących udział w festiwalu są niekompletne i stale poddawane uzupełnieniu. Oznacza to, że choć niektóre nazwiska pojawiają się w spisie, to brak informacji, kiedy dokładnie artyści wystąpili i w jakim repertuarze. Mimo to udało się jednak zebrać sporo ważnych informacji. Oto one:

57 polskich artystów wzięło udział w „Promsach” – byli to: soliści, dyrygenci i zespoły, występujący łącznie 132 razy. Swoistym rekordzistą okazał się **Jerzy Maksymiuk**, koncertując 26 razy, po raz pierwszy w 1981 roku (21 sierpnia 1981 roku, dyrygował wówczas Polską Orkiestrą Kameralną), po raz ostatni w 1998 roku (3 sierpnia 1998 roku). W tym interwale czasu koncerty Maksymiuka miały miejsce praktycznie co roku (wyjątkiem były lata 1982 i 1997), w latach 1984–1993 były to dwa występy podczas każdego festiwalowego sezonu. Maksymiuk trzykrotnie w swej karierze na „Promsach” dyrygował Polską Orkiestrą Kameralną, w pozostałych przypadkach prowadził BBC Scottish Symphony Orchestra, której był szefem w latach 1983–1993.

Dziewięciokrotnie na „Promsach” pojawił się **Witold Lutosławski**. Po raz pierwszy miało to miejsce w 1979 roku (30 lipca 1979), kiedy sam zadyrygował brytyjską premierą swej kompozycji *Les espaces du sommeil* z udziałem BBC Symphony Orchestra. Po raz ostatni Lutosławski przybył na „Promsy” w 1993

roku (27 sierpnia 1993), by zadyrygować brytyjską premierą swej *IV Symfonii* (z udziałem BBC Symphony Orchestra). Pozostałe wizyty Lutosławskiego na omawianym londyńskim festiwalu również łączyły się z dyrygowaniem własnymi kompozycjami i miały miejsce:

- w 1979 roku (31 lipca 1979 – wykonanie *Paroles tissées*, będące premierą na „Promsach”, z udziałem London Sinfonietta);
- w 1981 roku (25 sierpnia 1981 – wykonanie *Koncertu na obój i harfę*, będące premierą na „Promsach”, z udziałem BBC Symphony Orchestra i Heinza Holligera – obój);
- w 1983 roku (30 sierpnia 1983 – wykonanie *Livre pour orchestre* i *Koncertu wiolonczelowego*, będącego premierą na „Promsach” z udziałem Romana Jabłońskiego – wiolonczela i BBC Symphony Orchestra);
- w 1985 roku (10 sierpnia 1985 – wykonanie *III Symfonii*, będące premierą na „Promsach”, z udziałem BBC Symphony Orchestra);
- w 1988 roku (12 sierpnia 1988 – wykonanie *Łańcucha 2*, będące premierą na „Promsach”, z udziałem Anne-Sophie Mutter – skrzypce, oraz wykonanie *Muzyki żałobnej* z udziałem BBC Symphony Orchestra);
- w 1989 roku (1 sierpnia 1989 – wykonanie *Koncertu fortepianowego* z udziałem Krystiana Zimermana i BBC Symphony Orchestra);
- w 1991 roku (8 sierpnia 1991 – światowa premiera *Chantefleurs et Chantefables* oraz wykonanie *Koncertu wiolonczelowego*. Wykonawcami byli BBC Symphony Orchestra oraz Natalia Gutman – wiolonczela).

Stanisław Skrowaczewski i Andrzej Panufnik pojawili się na „Promsach” 5 razy. **A. Panufnik** zadyrygował po raz pierwszy w 1955 roku (27 lipca 1955 w Royal Albert Hall) – swoją kompozycję *Sinfonia Rustica*. Było to pierwsze koncertowe wykonanie tego dzieła w Anglii, a autor dyrygował BBC Symphony Orchestra. Cztery kolejne występy Panufnika na „Promsach” również łączyły się z prezentacjami jego autorskiej muzyki pod własną batutą. Były to koncerty w 1957 roku (26 sierpnia) – pierwsze publiczne wykonanie *Rapsodii* wraz z Royal Philharmonic Orchestra, w 1959 roku (21 sierpnia) – premierowe wykonanie na „Promsach” *Polonii* wraz z BBC Symphony Orchestra, w 1978 roku (11 sierpnia) – premierowe wykonanie na „Promsach” *Sinfonii di sfera* wraz z London Symphony Orchestra oraz w 1983 roku (14 września) – pierwsze w Wielkiej Brytanii koncertowe wykonanie *Sinfonii votiva* z udziałem BBC Symphony Orchestra.

Stanisław Skrowaczewski zadebiutował na „Promsach” w 1984 roku (14 września w Royal Albert Hall), pojawiał się jeszcze w latach: 1985, 1988, 1989 oraz 1996. Dyrygował takimi zespołami, jak *The Hallé Orchestra*, *Philharmonia Orchestra*, oraz *BBC Symphony Orchestra*.

Warto jeszcze wspomnieć nazwisko **Krzysztofa Pendereckiego**. Kompozytor w roli dyrygenta pojawił się na londyńskich „Promsach” po raz pierwszy w 1980 roku (9 sierpnia 1980), prowadząc swój *I Koncert skrzypcowy* (premiera

na „Promsach”), z udziałem skrzypka Salvatore Accardo oraz Royal Philharmonic Orchestra. Drugi raz wystąpił tam w 1983 roku (31 lipca 1983), gdy dyrygował swą *Pasją wg św. Łukasza* z udziałem BBC Symphony Orchestra, BBC Symphony Chorus oraz BBC Singers.

Jednym z pierwszych występów Polaków na „Promsach” (nie licząc mieszkanego w Anglii Panufnika) – i dlatego wartym wspomnienia – był koncert **Haliny Czerny-Stefańskiej** w 1960 roku (1 września w Royal Albert Hall). Pianistka wykonała *I Koncert fortepianowy e-moll* F. Chopina wraz z Orchestra of the Royal Opera House, Covent Garden pod dyrekcją Basila Camerona.

Na „Promsach” zagrały też trzy polskie orkiestry. Pierwsza z nich **Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia w Katowicach** (Polish Radio Symphony Orchestra) wystąpiła 23 lipca 1967 roku w Royal Albert Hall – dyrygował Jan Krenz, grała skrzypaczka Wanda Wilkomirska. Podczas tego koncertu zabrzmiała muzyka Berlioza, Mendelssohna, Czajkowskiego i Lutosławskiego (*Gry weneckie* – premiera na „Promsach”). Podczas 55 „Promsu”, zatytułowanego *Lutosławski, Szostakowicz, Panufnik*, 23 sierpnia 2013 roku w Royal Albert Hall wystąpiła **Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej** (Warsaw Philharmonic Orchestra). W programie znalazły się: *Koncert na orkiestrę* W. Lutosławskiego, *II koncert fortepianowy F-dur* D. Szostakowicza, *Uwertura tragiczna* i *Kołysanka* A. Panufnika oraz *VI Symfonia h-moll* D. Szostakowicza. Orkiestrą dyrygował (po raz pierwszy) Antoni Wit, pianistą był Alexander Melnikov (debiut na „Promsach”). Trzy razy na „Promsach” zagrała **Polska Orkiestra Kameralna** (Polish Chamber Orchestra).

Wartym odnotowania jest też dwukrotny występ **Krystiana Zimmermana**. W 1984 roku (6 sierpnia w Royal Albert Hall) wykonał on *II Koncert fortepianowy B-dur* J. Brahmsa wraz z Royal Philharmonic Orchestra pod dyrekcją Waltera Wellera, a w 1989 roku (1 sierpnia w Royal Albert Hall) dokonał brytyjskiej premiery *Koncertu fortepianowego* Witolda Lutosławskiego wraz z BBC Symphony Orchestra pod dyrekcją samego Lutosławskiego.

Na „Promsach” wystąpił również znakomity polski baryton **Mariusz Kwiecień**, który w 2000 roku (22 sierpnia w Royal Albert Hall) wziął udział w wykonaniu opery *Wesele Figara* Mozarta w roli księcia Almavivy. London Philharmonic Orchestra dyrygował wówczas Sir Andrew Davis.

Rokiem obfitującym w polską obecność wykonawczą na „Promsach” był rok 1967. Wtedy między innymi miała tu swą premierę (2 sierpnia 1967 w Royal Albert Hall) *Pasja wg św. Łukasza* K. Pendereckiego, którą dyrygował Henryk Czyż. Utwór zaprezentowały BBC Symphony Orchestra i BBC Symphony Chorus; a w gronie solistów znalazła się wówczas dwójka Polaków: Stefania Woytowicz – sopran oraz Andrzej Hiolski – baryton.

By odtworzyć pełny obraz polskiego wkładu w festiwal brytyjskich „Promsów”, należałoby oczywiście prześledzić recepcję poszczególnych koncertów z udziałem polskich wykonawców, a także recepcję polskich kompozycji. Anali-

za recenzji i opublikowanych w prasie komentarzy to zadanie ważne, ambitne i potrzebne, ale zdecydowanie przekraczające cel tego artykułu. Należy żywić nadzieję, że zagadnienie to w przyszłości doczeka się naukowego opracowania. Niniejszy bowiem – ledwie przyczynkowy tekst – wyraźnie pokazuje, że wkład Polaków w „Promsy” – wielki światowy festiwal organizowany co roku w Londynie od ponad 110 lat – nie jest marginalny i zasługuje na naukowe opracowanie.

Bibliografia

Opracowanie:

Cannadine David, *The 'Last Night of the Proms' in historical perspective*, „Historical Research”, nr 212, maj 2008, s. 315–349, Źródło: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.14682281.2008.00466.x/pdf> [stan z 15.10.2016], <https://doi.org/10.1111/j.1468-2281.2008.00466.x>.

Strony internetowe:

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Proms [stan z 2.11.2016].

https://pl.wikipedia.org/wiki/The_Proms [stan z 2.11.2016].

<http://www.bbc.co.uk/programmes/articles/3SsklRvCSPvfHr13wzg6HCJ/proms-performance-archive> [stan z 25.10.2016].

Bogumiła MIKA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wkład Polaków w londyński festiwal muzyki klasycznej *The Proms*

Abstrakt

Festiwal muzyki klasycznej organizowany w Londynie od 1895 roku, znany pod nazwą *The Proms*, bywa określany jako festiwal największy i najbardziej demokratyczny (J. Bělohávek). Stanowi on niezwykłą atrakcję dla turystów odwiedzających Londyn podczas letnich miesięcy, dostarczając równocześnie okazji do zapoznania się z różnymi dziełami muzyki klasycznej prezentowanymi przez światowej klasy wykonawców.

W repertuarze festiwalu – od pierwszych edycji aż po dzień dzisiejszy – obecna jest muzyka polska, a grono wykonawców niejednokrotnie zasilane było przez polskich artystów. Niniejszy tekst koncentruje się na ukazaniu polskiego wkładu w festiwal *The Proms* – zarówno z perspektywy wykonywanego repertuaru polskiego, jak i udziału polskich artystów. Stanowi wynik analizy obfitych zasobów archiwalnych imprezy.

Słowa kluczowe: festiwal *The Proms*, Henry Wood, Royal Albert Hall, muzyka polska, koncerty, muzyka w Londynie.

Bogumiła MIKA
University of Silesia in Katowice

Polish contribution to the London classical music festival *The Proms*

Abstract

The classical music festival held in London since 1895, known as *The Proms* is sometimes referred to as the largest and most democratic musical festival (J. Bělohlávek). It is a unique attraction for tourists visiting London during the summer months, providing at the same time an opportunity to get acquainted with various works of classical music presented by world-class performers.

The repertoire of the festival – since the first edition until today – includes Polish music. Polish artists often joined the bunch of its performers. The focus of the text is on the Polish contribution to *The Proms* festival – both from the perspective of Polish repertoire, as well as the participation of the Polish performers. It is the result of the analysis of the abundant archival materials related to the event.

Keywords: *The Proms* festival, Henry Wood, Royal Albert Hall, Polish music, concerts, music in London.